

BAJKÓ PÉTER

NYUGALMAZOTT MAGYAR KIRÁLYI
HONVÉDSZÁZADOS

EMLÉKIRATAIM

ADATOK A SZÉKELYEK ÉS
GYERGYÓÚJFALU TÖRTÉNETÉHEZ

hessék a házat és zállagot vehessenek, de hatalommal marhát ne vegyenek; ha törvénynek nem adja marháját, az az ember három girán maradgyon, amint feljebb megíratattott; ha pedig az igaztételről a bírákot eltiltja, és a tilalomnak okát nem adhatja, az ok nélkül való tilalom is megmaradgyon, egy tilalom ellen három girán, három tilalom ellen 9 girán.

Articulus 21-mus

Ha valamely embernek ítéltetett törvénye a bírák előtt nem tetszik, apelálhasson más falubeli bírák eleiben, újobban való itilésnek okáért, hogyha jobban ítílnének. Amen.”

Aki e mezőtörvény articulusait tanulmányozza, annak ismernie kell, hogy Gyergyóújfalu Gyergyónak a negyedik községe volt már az Árpádházbeli királyok alatt, mert az articulusokban már említés van téve az ősrégi szabadságról, amelyet több Árpád házi király megerősít, akárcsak Hunyadi János és az igazságos Mátyás is. Az elszórt részek csak tízesek lehettek, s ezek együttesen, egy kalap alatt neveztetének a három község –Alfalu, Szárhegy, Szentmiklós- után Újfalunak. Öregjeink állítása szerint a katorzsaik a veszedelemkor az erdőbe menekültek, így nem lettek felkoncolva, majd a visszatérés után a Viszafolyó patak mellé telepedtek le.

Újfalú a fejedelmek alatt

1602-ben Báthory Zsigmond lemond a fejedelemségről. Basta generális, Kolozsvárt az erdélyi rendeket Rudolf császár hűségére esketi fel, az esküt a székelyektől is megkövetelte. Az alábbiakban azon újfalvi székelyeknek a névsora következik, akik Rudolf császárra hűséget esküdtek:

Bíró János primor, Bíró Mátyás primor, Elekes István primor, Nagy Ferencz, Bodó János, Dénes Ferencz, Elekes Miklós, Elekes Ferencz, Fazakas Gál, Benkő István, Egyed Miklós, Simon Balázs primor, Csíki Péter, Bíró Bálint, Adorján András, Pál György, Kastaly Mihály, Kastaly János, Kastaly Ferencz, Kastaly György, Kastaly Mihály, Kastaly István, György István, Hegedűs Tamás, Bálint János, Jakab Antal, Tamás Pál primor, Tamás János primor, Ferenczi György, Máté András, Kovács Ferenc, Imre János, Pál János, Fodor Mihály, Apostol Gergely, Varga Albert, Kézdi János, Nagy István, Varga János, Elekes Domokos, Loveczjkó Mihály, Gál Péter, Ferenczi Tamás, Sólyom Dávid primor, Berla Mihály, Kristály Ferencz, Kerstély István primor, Barta Péter.

Az 1614. évben Bethlen Gábor elrendeli a székelyek összeírását, a lustracélja a székelység haderejének felmérése volt. Újfalú községben a következő hadra fogható székelyek szerepeltek:

Primipilek: Bajtó István, Symó Mihály, Symó Balázs, Nagy Tamás, Kastaly Mihály, Gyulai György, Mihály Deák, Elekes Miklós, Elekes Márton, Elekes István, Tamás Benedek, Tamás Pál, Bíró Mihály, Benedek István, Kastaly Ferenc.

Pedites pixidarii: Pál Mihály, Kovács Imre, Tamás Imre, Ferenczi István, Igri János, Antal Ferencz, Kézdi György, Kastaly István, Elekes Pál, Laczkó János, Czirják Benedek, Egyed Márton, Kastaly János, Varga János, Kastaly Ferencz.

Libertini: Máté György, Mikola Bartalis, Csíki Péter, Tódor Mihály, Dénes János, Elekes Sándor, Czirják István, Csiráki István, Imre János, Barla János, János Deák, Barla István, Hunyadi Bartalis, Kastaly Ferencz, Elekes Mihály, Jakab Gergely, Jakab Antal, Kis Péter Antal, Pál György, Adorján András, Csíki István, Kastaly Mihály, Laczkó Antal, Kerestély Péter, Benkő István, Ráduly János, Bodó János, Nagy András, Egyed István, Egyed István, Fábíán Deák.

Jobágyones – antigui – ősjobbágyok: Ádám János, Hegedűs Balázs, Hegedűs János és Gothár Péter. Fejekötöttek: Gera János, hogy mi okból kötötte le magát Lázár Istvánnál, nem tudni.

1567-ben Újfalú 32 kapuval rendelkezik. Rudolfnak 35 nemzetség eskuszik örök hűséget, Bethlen Gábor idejében 36-38 nemzetség szerepel a lustrában. A 19. század első felében az Egyed nemzetség még egy kapun járt be házába és a nemzetség 7 családból állott, így a lakosság létszámát 800-ra tehetjük. Az 1707-es esztendőig a szaporulat 100 körül lehet, de sajnos, hogy ezt a szaporulatot Acton generális Katorzsánál leöli, felkoncoltatja. Rudolfnak nemcsak Csáki Kornis Gáspár, Senyei Pongrácz, Sűveg Albert voltak emberei, hanem számos magyar főúr is, akiknek nagyobb része magyar honból bujdosott, szökött be Erdélybe. Itt-ott székely primorral is találkozunk, csak az a kár, hogy Acton a régi székely iratokat összeszedetve, elégette.

Újfaluról ami kéziratot kaptunk és kapni fogunk, ide a könyvbe bevezetjük, beírjuk. 1658-ban Újfalúnak Zetelakával határkiigazítási pere van. E per a szászsebesi országgyűlésen is előfordul, Újfalú megbízottja Elekes Péter. E per Kövesaszónak és Libánpatáknak, valamint az Oláhdombnak a hovatartozásáról szól. A gyűlés mindkét félnek a békés határ megállapítást tanácsolja. 1677-ben a székely szabadság zászlói az egész Székelyföldön kezdenek lobogni. Bélyd Pál Apafi fejedelem ellen pártot keres. A fegyverfogásra való aláírás minden székben megindul. Gyergyószékben az aláírók Alfalvi Illés György, Gyergyó alkirálybirája, a tekerőpataki Gábor Ferencz és az újfalvi

Elekes Péter Gyergyószék assessora. Bély életrajzából tudjuk, mi történt a székelyek fővezérével, de az aláírókkal mi történt, Apafi bebörtönöztetése, nem tudjuk. Hihető az mégis, hogy a gyergyói aláírók is, ha Fogarason nem is, de egy másik börtönben a székely szabadságról álmodozhattak.

1592. június 3-án kelt szerződés szerint Varga Mihály bíró a községnek a felső Maros-hídnál erdőlő utat vásárol Csíki Mihálytól. Csíki kertje a Marost átszelte, határos volt a község Egeres nevű ingoványos területével, nyugaton a Both Simon, északon a Fekete Pál helyével. Szintén ugyanabban az évben Csíki Mózes a községgel perben látjuk. A per tárgya a Városvize közti terület, az illető el akarja sajátítani. Később, 1823. május 23-án a Városvize malomároként, Csíki tulajdonként szerepel. 1785-ben került sor a Homlókbugyi határleírásra Kilyénfalvával, ahol a bíró Bányász János volt jelen voltak még Pál primpil, Mihálydeák, Barra, Nagy, Molnár, Kovács, Antal családok ősei. Ugyanabban az esztendőben Kis, András, Király, Molnár, Barabás primpilusok jelennek meg a helyszínen a Szenétevíze és a Bükk patak határolásánál. 1795. április 13-án kelt irat szerint a kilyénfalviak tutajkikötő helyet vásárolnak. Ez a hely a Selyméken volt, mert említés van tőle a felső marosi malomárok keletkezéséről, ami 1550 körül ásatott.

1805-ben került sor a fehérpataki híd megépítésére, a bíró Mihálydeák Imre volt. Rá három évre a kilyénfalviak az alsó Maros-hídon alul, Nagyegeren, tutajkikötő helyet vásárolnak. 1812-ben a Mihálydeákokkal való szerződéskötésnél jelen van Huszár István bíró, primpil, Bányász János, jegyző, Simon, Máté, Mihálydeák, Kis, Hunyadi primpillek, Súlyom, Deák és Elekes nemesek. 1813. május 2-án a kilyénfalvi Ferenczi Mátyásnak két lója elveszett, s miután a nyomozás kiderítette, hogy utoljára az újfalvi határon legelt a két ló, a tulajdonos Újfalu községtől követelése az árát nemes Várady Antal gyergyószéki assessor által. 1822-ben épül a 9. század kapitányi lakása, Újfalu, Csomafalva és Kilyénfalva közösen építé. Ma a kántor és a jegyző lakik benne.

1823. augusztus 31-én Csíki Mózeszel egyezség kötött. Csíkinak malma lehet a Városvizén, de a Városvize melletti kertet sem szabad senkinek rongálnia. Az egyezséget az alfalvi Györgyfi láttamozta. Aláírók: Elekes Ferencz bíró, Kovács András jegyző és Teleky Sándor. 1825-ben kezdődött a templom építése. 1827. június 21-én kelt nyilatkozat arról, hogy György Mihály kilyénfalvi lakosnak a szántója az újfalvi vagy a kilyénfalvi határban van-e. Aláírók: András Tamás bíró, Fodor Antal jegyző, Füleky kapitány. 1825. május 25-én került sor az Oroszhegygel való határnyitásra. Mindkét község megfelelő bizalmi férfival jelent meg a helyszínen, de vagy 12-15 fiatal legény is ki lett rendelve. A határ halom, ha kész volt, mindkét községből 1-1 legényt

feltettek a halomra és néhány pálcaütést mértek a legények hátsó részére. A halmok a megbotozott legények nevére lettek elkeresztelve. Sokan, ha öreg korukban ott jártak, büszkén mondták: „Ez az én halmom”, de azt is, hogy itt nyolc-tíz pálcaütést kaptam a hátsó felemre. Hogy határoztak, hogy lett megírva a határozat, a két község között ez idáig határvillongás nem volt. Ahogy Dánfalvával és Kilyénfalvával sem. A határvillongásra, perre a legnagyobb hajlama Zetelakának volt.

1829-ben a Kovácsok malmával szerződés kötött. A malom a község területén van, és Kovácsnak minden évben haszonbért kell fizetni. Bíró: Kovács Ambrus, Egyed Máté nyug. káplár, Deák István lovas káplár, Kovács András megyebíró, Ambrus Antal őrmester. 1832-ből Papp Jakab csekély peres ügy érdemel említést, bíró Lázár András.

1833: okmány Kishavas Kishavas hovartartozásáról. Bíró: Sólyom Ferencz huszár, jegyző: András Antal, ítélőmester: Szentdomokosi Kurkó.

1836. december 27.: szerződés szerű okmány Pál Bertalannal, bíró Bajkó András és Kiss százados.

1842-ben a Lóhavast Karczfalva perli. Községi bíró Bajkó András, az ítélet nem lett kihirdetve. Ebben az esztendőben Újfalu egy jobb mezőrendőrségi törvényt készít, jobbat, mint az 1581. évi. A határörök teendői két pontban vannak foglalva, a marhapasztoroké négy pontban, a határbíróé 14 pontban van leírva. A szöveget aláírta Bajkó András bíró, Deák Antal jegyző, Deák András esküdt.

1843: Deák István bíró neve a Máté Ambrussal való szerződésben bukkan fel. A bíró Pál Józseffel szerződést köt, a jobbágyok részére temetőt vásárol. Október 25-én újabb határkiigazításra kerül sor Kilyénfalvával és Karczfalvával, aláírók Deák bíró és Bajkó József.

1845-ben egy egyszerű szerződésnél Sólyom Ferencz bíró neve szerepel.

1846: a századiroda és a község ház építésének ideje, itt Simon Sándor és Bajkó őrmester neve szerepel. Ugyanakkor felbukkan egy levél ebből az évből, amelyet a csikszentdomokosi Kurkó István írt, tárgya a Kishavasról a dánfalviak által elhordott fák. Bíró Király István, jegyző Elekes Joákim. Sajnos, hogy Újfalvi atyafi gáztette fosztá meg Újfalut Kishavastól.